

Kina – en ekonomi i förändring*

I kölvattnet av kulturrevolutionen påbörjades i Kina 1978 en liberalisering av ekonomin. I ekonomiskt hänseende har reformer genomförts som skulle vara otänkbara för några få år sedan. Statens roll och betydelse har minskat samtidigt som marknadskrafterna har fått ett större spelrum. Effektivare användning av resurser och förbättrad produktivitet fick tillväxten att accelerera och Kinas per capitainkomst steg med 6 procent per år 1978–95. Den senaste tiden av minskad tillväxt och deflation i ekonomin har fått regeringen att prioritera en expansiv finanspolitik, ökade investeringar i infrastruktur och stimulans av inhemsk konsumtion.

Kina var tidigt ett av de ekonomiskt mest utvecklade länderna i världen och hade mellan år 1000 och 1500 världens högsta per capitainkomst. Under de efterföljande seklerna överträffades denna av Europa, och Kina fick uppleva en gradvis försämring av sin relativa ekonomiska ställning. Upprättandet av Folkrepubliken Kina år 1949 innebar att Kina blev en planekonomi av sovjetisk typ. Den kinesiska modellen utsattes ofta för storskaliga, riskfyllda, politiska och ekonomiska experiment där bland annat det stora språnget framåt (1958–60) och kulturrevolutionen (1966–76) vara nära att orsaka en kollaps i sam-

hället. I kölvattnet av kulturrevolutionen inleddes 1978 en politisk förändring och en pragmatisk reformism. Den statliga kontrollen minskade och det ekonomiska systemet modifierades, vilket förde med sig en mer uthållig utveckling och snabbare ekonomisk tillväxt. Mellan 1978 och 1995 mer än tredubblades bruttonationalprodukten (BNP), befolkningsökningen avtog och per capitainkomsten steg 2.7 gånger.

Den ökade tillväxten berodde till största delen på förbättrad effektivitet. Det kollektiva jordbruket övergavs och produktionsbesluten återfördes till lantbrukarna. Minskad statlig kontroll över den småskaliga industrin och olika serviceaktiviteter fick deras resultat att vida överstiga dem i den statliga sektorn. Handel med utlandet uppmuntrades och utländska investeringar i Kina expanderade. Dessa förändringar stärkte ekonomin, men Kina är fortfarande ett jämförelsevis fattigt land.

*ARNE BIGSTEN är professor i utvecklingsekonomi vid Nationalekonomiska institutionen, Göteborgs universitet, och forskar särskilt om handel, ekonomisk politik, tillväxt och fattigdom i Afrika.
CHRISTER LJUNGWALL är doktorand vid Nationalekonomiska institutionen, Göteborgs universitet, med inriktning mot stabiliseringspolitik och investeringar i Kina.*

* Vi tackar Jinghai Zheng och Anders Isaksson för goda kommentarer.

Den gamla ekonomin

I Kina utvecklades tidigt en effektiv byråkratisk organisation, vilken gjorde det möjligt att bevara social ordning och att hålla samman det till ytan enorma riket. Det var också ett effektivt instrument för att stödja det viktiga jordbruket med olika former av insatser. Den flyttade jordbrukare till nya och bördigare områden, uppmuntrade utvecklingen av nya sädeslag, tryckte och distribuerade instruktioner om skötsel av jordbruket samt spred teknisk kunskap. Detta bidrog till att per capita-inkomsten ökade med cirka en tredjedel under millenniets första sekler. Enligt Maddison [1998] steg BNP per capita räknat i 1990 års USA-dollar, från omkring 450 år 960 till ca 600 år 1280. Det var sedan framför allt ökad produktivitet inom jordbruket och ökningen av arealen odlad mark som, trots en fyrfaldig ökning av befolkningen mellan 1200- och 1700-talen, gjorde det möjligt att behålla den uppnådda inkomstnivån. Systemet var dock mindre lyckat utanför jordbruket. Den kinesiska eliten kan närmast betecknas som *rent-seekers* och såg till att behålla makt och kontroll genom ett komplexa nät av lagar och regleringar. I en samhällsordning med ett ofullständigt rättsligt skydd var entreprenörskap en osäker sysselsättning, och detta försvårade framväxten av en självständig klass av affärsmän och entreprenörer. Vidare kontrollerades större åtaganden av regeringen genom licensierade monopol etc. Den kinesiska administrationen negligerade idéer från omvärlden. De externa kontakterna var begränsade, vilket bidrog till den minskade tillväxten.

Under seklerna efter år 1500 skiftade det ekonomiska ledarskapet från Kina till Europa. Detta berodde, enligt Maddison, inte på unika förändringar inom Kina utan på den utveckling som hade påbörjats i Europa, där en vetenskaplig och teknisk revolution avsevärt ökade kunskapsnivån. De europeiska länderna var också

öppna utåt, vilket stimulerade till ökad konkurrens och innovationer. Mellan 1820 och 1952 växte världsekonomin åttafaldigt och per capitainkomsten steg 2.6 gånger. Under samma period föll Kinas per capitainkomst, om än marginellt (*Tabell 1*), och Kinas andel av världens samlade BNP från en tredjedel till en tjugon-del (*Tabell 2*). Detta innebar att Kinas per capitainkomst föll från en nivå i klass med världsgenomsnittet till en fjärdedel av detta – en dramatisk relativ försämring.

Under denna period genomgick Kina en serie interna och externa konflikter. Den kejsrerliga regimen, som störtades av militären 1911, liksom Kuomintangregeringen som etablerades 1928 under ledning av Ch'iang Kaishek var oförmögna att upprätthålla fred och att skydda Kinas nationella intressen. Regimerna var finansiellt svaga och oförmögna att mobilisera tillräckliga resurser för försvar och inhemsk utveckling, och regionala krigsherrar tog kontrollen över stora delar av landet. Trots detta stod inte ekonomin helt stilla utan gick långsamt framåt med en ökning av BNP per capita på 7 procent mellan 1890 och 1937, samtidigt som den industrialiserade sektorn av ekonomin ökade från 0.7 procent till 5.3 procent av BNP. Åren 1937–45 befann sig Kina i krig med Japan, vilket därefter åtföljdes av ett 3.5 års långt inbördeskrig. Tillsammans innebar dessa konflikter att BNP per capita år 1952 var tillbaka på en nivå lägre än den på 1700-talet.

När kommunistpartiet under ledning av Mao Zedong 1949 tog makten i Kina var dess mål att förändra den sociala ordningen, att få igång den ekonomiska tillväxten och att återställa Kinas position i världen. Den ekonomiska modell som valdes var av typen socialistisk planekonomi à la Sovjetunionen. Den utveckling som därefter följde kan delas upp i två perioder, nämligen den maoistiska perioden fram till 1978 och reformperioden därefter.

Den maoistiska perioden känneteckna-

Tabell 1 BNP per capita i 1990 års internationella dollar.

	Kina	Japan	Europa	USA	Ryssland	Indien	Världen
1700	600	600	870	600	600	531	604
1820	600	675	1 129	1 260	751	531	673
1952	537	2 351	4 374	10 645	2 928	609	2 268
1978	979	12 581	10 860	18 251	6 565	972	4 382
1995	2 653	19 720	13 951	23 372	4 383	1 568	5 194

Källa: Maddison [1998, s 40]

Tabell 2 Andel av världens samlade BNP.

	Kina	Indien	Japan	Europa	USA	Ryssland
1700	23.1	22.6	4.5	23.3	0.0	3.2
1820	32.4	15.7	3.0	26.6	1.8	4.8
1890	13.2	11.0	2.5	40.3	13.8	6.3
1952	5.2	3.8	3.4	29.7	28.4	8.7
1978	5.0	3.4	7.7	27.9	21.8	9.2
1995	10.9	4.6	8.4	23.8	20.9	2.2

Källa: Maddison [1998, s 40]

des av en inhemskt orienterad utvecklingsstrategi med få inslag av externa kontakter och utländska investeringar. Trots ett antal avbrott bland annat i form av Koreakriget, konflikten med Sovjetunionen, det stora språnget framåt och kulturrevolutionen, som alla hade en negativ effekt på produktiviteten, så lyckades regeringen skapa både inhemsk ordning och mobilisera resurser för investeringar med förbättringar av ekonomin som följd. Enligt en studie av Kwan & Chow [1996] skulle per capitaproduktion och konsumtion 1993 ha varit två gånger högre om Kina sluppit det stora språnget framåt och 1.2 gånger högre om man sluppit kulturrevolutionen.

De produktionsenheter som skapades under den här perioden var mycket stora. Inom jordbruket ersattes under 1958 de ca 130 miljoner familj jordbruken med 26 000 folkkommuner med i genomsnitt 6 700 arbetare. All privat egendom förbjöds, samtidigt som folkkommunerna tog över det administrativa ansvaret på

den lokala nivån. Staten kontrollerade försäljningen av producerade varor och skötte all form av kreditgivning. Detta fick dock katastrofala konsekvenser för jordbruksproduktionen, och redan tre år senare ersattes kommunerna med produktionslag om ca 30 arbetare. Privata odlingslotter infördes för bönderna, marknaden för jordbruksprodukter öppnades på nytt och resurser mobiliserades för att modernisera jordbruket. Även inom industri- och servicesektorn fanns en överdriven betoning på stora företag och produktionsenheter. Under hela perioden fortsatte Kina sin inhemskt orienterade politik samtidigt som landets andel av världshandeln föll till ännu lägre nivåer än tidigare. De utländska investeringarna i Kina var mycket begränsade. Resurser allokerades enligt femårsplanen och marknadskrafterna spelade en sekundär roll. Resultatet blev ett ineffektivt resursutnyttjande. Tillväxten var dock fortfarande högre än tidigare eftersom insatsen av resurser, både kapital och arbete, ökade.

BNP steg trefaldigt och per capitainkomsten steg med 80 procent mellan 1952 och 1978. Trots en betydande omstrukturering av ekonomin, där industrins andel av BNP ökade från 10 procent till 35 procent, växte Kina långsammare än världsgenomsnittet under denna period.

Reformarbetet

I kölvattnet av kulturrevolutionen påbörjades under slutet av 1978 ett omfattande reformarbete. Tillväxten accelererade, huvudsakligen på grund av en bättre användning av resurser och förbättrad produktivitet. Jordbrukarna återfick kontrollen över sin mark, och produktionsenheterna gjordes om till familj jordbruk med en genomsnittlig storlek på knappt ett halvt hektar och med ca 1.4 personer i arbete. Jordbrukarna fick också mer betalt för produkterna och bättre tillgång till marknaden. Dessa förändringar skapade nya incitament för enskilda initiativ och ledde till en kraftig produktivitetsoökning.

Samtidigt växte det i snabb takt fram en ny småskalig företagsstruktur bestående av icke-statliga företag, så kallade *Township and Village Enterprises* (TVEs). Det genomsnittliga antalet anställda per företag föll från 175 till 14. Även produktivitetsoökningen var mycket snabbare i de icke-statliga företagen, vilka ägde fördelar i form av lägre arbetskostnader och färre sociala förpliktelser. Dessa företag var också mycket mindre och använde sina resurser mycket mer effektivt (Jinghai, Liu, Bigsten, [1998]).

Så småningom övergavs fokuseringen på det nationella planet och monopolen på utrikeshandel togs gradvis bort, samtidigt som företagen fick större befogenheter och ökad självständighet. Under åren 1980–97 devalverades den kinesiska valutatan, Yuan, femfaldigt och speciella företagszoner organiserades som frihandelsområden. Handeln ökade med 13.5 procent per år och Kinas andel av världshandeln ökade från 0.8 procent till 3 procent.

Allokeringen av resurser förbättrades markant med åtföljande snabb ökning av produktiviteten. Kinas per capitainkomst steg med 6 procent per år 1978–95 vilket innebar en ökning från en fjärdedel till hälften av genomsnittet i världen. Kinas andel av världens samlade BNP ökade från 5 procent till 10 procent, och landet blev världens näst största ekonomi efter USA. Trots detta var Kinas per capitainkomst endast 11 procent av USAs.

Stabiliseringsproblem

Kinas framgångar avseende tillväxt och strukturomvandling sedan reformarbetet påbörjades 1978 har dock inte varit fria från problem. Ekonomin har visat ett cykliskt mönster där konjunkturuppgångarna har karaktäriserats av hög aktivitet och kraftigt stigande inflation, som, med ett undantag, följts av försämrad tillväxt och minskad inflationstakt.

Med detta som utgångspunkt delar bland andra Yu [1997] och Oppers [1997] in reformperioden i fyra cykler. Periodiseringen skiljer sig något åt mellan de båda men omfattar i princip samma tidsintervaller och utgörs av: 1) 1978–81/83, 2) 1982/84–86, 3) 1986/87–90, 4) 1991–97. Även om flera variabler, som till exempel penningmängd och real BNP, visar ett cykliskt mönster så åskådliggörs detta tydligast av inflationsutvecklingen. Den genomsnittliga inflationen 1979–97 var 7.8 procent med en lägsta nivå om 2 procent 1982 och en högsta nivå om ca 20 procent under 1988 och 1994. Perioder med låg inflation har i allmänhet sammanfallit med en kraftigt minskad tillväxt av real BNP. Trots en genomsnittlig tillväxttakt av BNP på 9.7 procent under reformperioden, så föll tillväxten till 4.4 procent 1981 och till 3.8 procent 1990. Samtidigt skiljer sig den fjärde perioden, 1991–97, från de övriga och utmärker sig för både snabb reducering av inflationstakten och en endast blygsam tillbakagång av den ekonomiska tillväx-

ten. Detta fenomen benämns populärt för Kinas "mjuklandning av en överhettad ekonomi".

Obalansen i Kinas ekonomi tillsammans med de faktorer som utgjorde grunden för en mjuklandning av ekonomin, det vill säga, minskad inflationstakt med bibehållen hög tillväxt av BNP, har givit upphov till en rad diskussioner. Naughton [1995] och Yu [1996] hävdar att den primära orsaken till tidigare obalans i ekonomin var en alltför expansiv penningpolitik. När regeringen saknade finansiella resurser användes i stället den statliga kreditplanen till att förmedla krediter genom banksystemet till företagen. Detta ledde till en monetär expansion och inflation i ekonomin. Även Fan m fl [1996] anger överkonsumtion och överinvesteringar som orsak till obalansen i ekonomin. De hävdar vidare att den ökade självständigheten bland företagen, framför allt inom den statliga sektorn, ledde till överdrivna löneökningar och en otyglad investeringsaktivitet, delvis finansierad genom bankkrediter. Justin [1996] pekar på de låga, ibland negativa, realräntorna. Med minskad statlig kontroll över kreditgivningen ökade både utbud och efterfrågan på krediter för investeringar, vilka i sin tur ökade kraftigt som en följd av den låga reala kostnaden för finansieringen.

Oppers [1997] menar sedan att de strukturella förändringarna som skedde i Kinas ekonomi påverkade förhållandet mellan de viktigaste ekonomiska variablerna och kom därmed att förändra den underliggande dynamiken för både tillväxt och inflation. Oppers finner också att variationer i aggregerad efterfrågan hade stor betydelse för det cykliska mönstret i ekonomin. Han argumenterar vidare för att den fjärde perioden skilde sig från de övriga i det att aggregerad efterfrågan i huvudsak drevs fram genom en våg av investeringar. Detta är viktigt eftersom investeringarna påverkar både efterfrågan och utbud. Medan den höga

efterfrågan på investeringar initialt ökade den aggregerade efterfrågan mer än utbudet, vilket skapade ett inflationstryck, så ledde den slutligen till ökad kapacitet och högre potentiell produktion. Den tillfälliga ökningen av potentiell produktion dämpade inflationstrycket, och, tillsammans med ett antal andra fördelaktiga faktorer tillät detta ekonomin att landa mjukt. Trots att det råder tveksamheter beträffande nyttan av flera av de investeringsprojekt som genomfördes, så resulterade dessa i en betydande ökning av kapitalstocken och en temporär ökning av potentiell tillväxt. Inflationen minskade från en högsta nivå på över 20 procent till 4.7 procent på 24 månader, samtidigt som tillväxten låg över genomsnittet för reformperioden.

Avsaknaden av en officiell nominell löneindexering på arbetsmarkanden, lönekomensation i form av varor och tjänster inom den statliga sektorn samt en arbetsmarknad för den växande icke-statliga sektorn som var relativt oreglerad och opåverkad av fackföreningar, kollektiva förhandlingar och arbetsrättsliga regler, bidrog enligt Oppers till att hålla nere kostnaderna för att minska inflationstakten.

Ett nytt avstamp

Efter den lyckosamma mjuklandningen av ekonomin föll inflationstakten snabbt för att i oktober 1997, för första gången i Kinas moderna historia, vara negativ. I syfte att komma ur deflationsfasen vidtog regeringen bland annat stegvisa och ganska omfattande räntesänkningar. Effekten av dessa penningpolitiska åtgärder var dock begränsad. Kinas BNP steg med 7.8 procent under 1998, vilket var 1 procent mindre än under 1997. Utländska direktinvesteringar ökade marginellt till ca 46 miljarder USA dollar samtidigt som priserna fortsatte att falla med en takt om 2.6 procent.

I ett försök att bryta deflationsdynamik-

ken och stimulera ekonomin valde Kinas regering framför allt en expansiv finanspolitik. I början av 1999 ökade de offentliga investeringarna med 12 procent och av dessa dirigerades 90 procent till olika infrastrukturprojekt. Denna injektion till trots så fortsatte tillväxttakten att minska från 8.3 procent till 7.1 procent under de två första kvartalen 1999, samtidigt som de utländska direktinvesteringarna föll med 6.2 procent. Med en deflation på 2.8 procent under september 1999 har priserna fallit 24 månader i följd. Enligt Kinas regering beror nedgången framför allt på för låg efterfrågan i huvudsak härledd från vikande privat konsumtion, varför den avsätter nya resurser för att stimulera privat konsumtion. Regeringen brottas dock med minskat förtroende från konsumenterna till följd av stigande arbetslöshet, framför allt till följd av förändringar inom den statliga sektorn, stagnerande och osäkra inkomster, samt ett otillräckligt välfärdssystem. Dessa faktorer utgör tillsammans goda motiv för att spara snarare än att konsumera. Som ett resultat av detta har regeringen introducerat en serie nya stimulansåtgärder, bland annat i form av ytterligare allokering av resurser till infrastrukturprojekt, ökade löner, arbetslöshetsersättning och socialunderstöd till statligt anställd personal, lägre räntor, en rad lättnader för näringslivet bland annat avseende värdepappershandel och utrikeskontakter samt accelererande reformer inom den finansiella sektorn och de statliga företagen.

Trots oron kring effekterna av Asienkrisen har Kinas regering utfäst sig att inte devalvera sin valuta för att bidra till att återställa finansiell stabilitet i regionen. Detta medför höga krav på en väl avvägd ekonomisk politik. De svårigheter som skapades av Asienkrisen har också visat Kinas ledare på sårbarheten i en del segment av landets egen ekonomi och nödvändigheten av att påskynda sitt reformprogram.

Varför växer Kina så snabbt?

Under de senaste 30 till 35 åren har Kina genomfört ett kraftfullt och genomgripande reformarbete och förvandlats från ett fattigt lågteknologiskt land till en relativt modern ekonomi. I Kina finns idag ett stort antal företag som producerar tekniskt komplicerade produkter och som konkurrerar med företag över hela världen. Den ekonomiska tillväxten i Kina har varit enorm och överträffat de flesta ekonomier med motsvarande utgångsläge.

Flera studier, bland annat av Chow [1993], Jefferson m fl [1995] samt Ezaki & Sun [1999] pekar på kapitalinvesteringarnas avgörande roll för den ekonomiska tillväxten i Kina. Detta styrks också i studier av bland andra Världsbanken [1997] samt Hu & Khan [1997]. Det har även lagts ned ett omfattande arbete på att förklara andra faktorerens betydelse för tillväxten, såsom effekten av ökad utbildning, demokrati, politisk stabilitet, öppenhet utåt, utveckling av institutioner, privat ägande etc.

Enligt studien av Ezaki & Sun [1999] skall kapitalinvesteringarna, fram till 1995, ha bidragit med ca 50 procent av tillväxten i BNP (*Tabell 3*). Arbetskraftens bidrag har varit betydligt lägre, ca 15 procent av tillväxten i BNP och med en kontinuerligt minskande andel. Totalfaktorproduktiviteten (TFP) har stigit med tre till fyra procent årligen och bidragit med ca 40 procent av tillväxten i BNP. Kustregionen växte snabbare än genomsnittet på 9.7 procent per år. Yau & Liu [1998] finner att den östra regionen har haft en högre nivå av kapitalinvesteringar än den mellersta och den västra. Detta är en förklaring till att utvecklingen av BNP kraftigt skiljer sig åt mellan regionerna – med den östra i täten. Skillnaderna beror dock också på den kraftiga ökningen av TFP i kustregionen jämfört med övriga regioner. Skillnaderna i BNP per capita mellan den östra regionen och

Tabell 3 Kinas tillväxt (1981–95).

År	Tillväxttakt (%)				Kap.stock (milj Y)	Bidrag till BNP tillv (%)			Reala investeringar	
	BNP	Arbete	Kapital	TFP		Arbete	Kapital	TFP	Tillv (%)	Milj (Yuan)
1981	5.2	3.2	7.4	-0.1	2 908.2	32	69	-1	2.5	336.9
1982	9.3	3.6	8.2	3.4	3 146.2	20	43	37	25.9	424.2
1983	11.2	2.5	9.6	5.3	3 447.0	12	41	47	14.5	485.7
1984	15.3	3.8	10.8	8.1	3 819.6	13	34	53	23.0	597.3
1985	12.9	3.5	12.8	4.9	4 307.1	14	48	38	25.9	752.0
1986	8.9	2.8	13.8	0.7	4 900.8	16	75	8	14.0	857.6
1987	11.6	2.9	13.8	3.4	5 575.3	13	58	29	13.3	971.7
1988	11.3	2.9	13.5	3.2	6 326.5	13	58	29	10.8	1076.9
1989	4.1	1.8	10.5	-2.0	6 989.8	23	125	-48	-19.2	869.8
1990	3.8	2.6	7.4	-1.1	7 504.3	34	93	-27	-3.0	844.1
1991	9.2	2.9	7.1	4.3	8 035.9	16	37	47	13.1	954.7
1992	14.2	1.9	8.5	9.2	8 717.5	7	29	64	25.3	1196.0
1993	13.5	1.3	10.7	7.6	9 652.5	5	39	56	27.8	1528.3
1994	12.7	2.1	12.4	5.6	10 846.1	8	47	44	18.1	1804.8
1995	10.6	1.5	12.6	3.7	12 218.0	7	58	35	10.9	2001.9
1981–95	10.2	2.6	10.6	3.8	6 559.7	13	50	37	13.5	980.1
1981–85	10.8	3.3	9.7	4.3	3 525.6	16	44	40	18.4	519.2
1986–90	7.9	2.6	11.8	0.9	6 259.3	17	72	11	3.2	924.0
1991–95	12.0	1.9	10.3	6.1	9 894.0	8	41	50	19.0	1497.1

Källa: Ezaki & Sun [1999, s 48]

de två övriga regionerna har ökat kraftigt, speciellt från början av 1990-talet. Inkomstskillnaden mellan lantbrukshushåll, speciellt mellan den västra regionen och de övriga två, är en annan orsak till de regionala inkomstskillnaderna. Tillväxten av TFP i provinserna var under början av 1990-talet nära relaterad till faktorer som expansion av icke-statliga företag, ökning av utländska direktinvesteringar och till en något mindre del investeringar i humankapital.

Kinas tillväxt har samtidigt varit mindre beroende av volymökningar i kapital och arbetskraft än andra asiatiska länder (Världsbanken [1997], Hu & Khan [1997]). I de flesta asiatiska ekonomierna har tillväxten av kapital överstigit tillväxten av BNP – ofta med bred marginal. I Kina har det varit tvärtom, vilket visar på betydelsen av andra faktorer för tillväxten. Studierna av Världsbanken samt Hu & Khan fann att det var en kraftig, konti-

nuerlig, ökning av produktiviteten som i första hand var den drivande kraften bakom boomen i ekonomin. Under 1979–94 stod, enligt dessa studier, produktivitetsvinster för mer än 42 procent av Kinas tillväxt och under tidigt 1990-tal passerade de kapital som den mest betydelsefulla faktorn för tillväxt. Medan kapitalbildning ensamt stod för över 68 procent av tillväxten före 1978 och arbete för ytterligare 17 procent, så utgjorde de, tillsammans, endast 58 procent av tillväxten efter 1978. Produktivitetsvinster utgjorde resten. Kinas produktivitet 1979–94 ökade med en takt om 3.9 procent jämfört med 1.1 procent 1953–78.

Den framtida ekonomiska utvecklingen kommer bland annat att bero på viljan till ökad öppenhet i ekonomin, förmågan att använda makroekonomiska styrmedel och investeringar i infrastruktur. Tillväxten kan också hotas av politisk instabilitet eller rivalitet mellan rika och fattiga provin-

ser. Det kan vara så att den största risken för ekonomiska bakslag ligger på det politiska planet. Med den ekonomiska utvecklingen följer krav på demokratiska förändringar, och om regeringen inte är lyhörd för dessa krav lär det leda till oroligheter, som i sin tur bromsar den ekonomiska utvecklingen.

Kinas regering har agerat starkt för att stimulera ekonomin under 1998 och 1999 med kraftig fokusering på offentliga investeringar och inhemsk konsumtion. Detta har inneburit en delvis ny inriktning av politiken från att i första hand prioritera kustprovinserna till att i högre grad omfatta Kinas mindre utvecklade provinser. Även om de senaste 20 åren av ekonomiska reformer har förbättrat förhållandena inne i landet, så ligger man långt efter de mer utvecklade kustprovinserna i fråga om levnadsstandard, inkomstnivåer och utbildning. Kontantinkomster är låga på landsbygden och det råder brist på fungerande kreditgivningssystem etc. Att satsa mera på de mindre utvecklade provinserna och områdena skulle kunna minska de sociala spänningar som riskerar att uppstå på grund av den ojämlika utvecklingen mellan Kinas provinser.

Två skolor

Det finns en mängd paradoxer om Kinas tillväxt som har blivit föremål för en intensiv debatt. Har den stegvisa reformeringen varit en källa till framgång eller har den varit ett hinder? Är de icke-marknadsmässiga aspekterna på Kinas ekonomi, till exempel det stora statliga ägandet, en möjlig källa till instabilitet under kommande år? Vilka lärdomar, om några, kan Kina erbjuda andra länder under övergången från plan- till marknadsekonomi?

I en studie av Sachs & Woo [1997] ägnas den stegvisa utformningen av Kinas reformer, tillsammans med idén om konvergens med andra ekonomier i framför allt Ostasien, stor uppmärksamhet. Enligt den så kallade "experimentskolan" har

Kina med framgång format en unik kinesisk ekonomisk modell. Den skiftande karaktär som Kinas ledare har givit marknadsreformerna ses som ett tecken på detta. Sedan 1992 har Kina proklamerat att dess mål är att bli en "socialistisk marknadsekonomi med kinesisk karaktär". Ett snabbare genomförande av reformerna skulle enligt experimentskolan ha lett till ytterligare sociala konflikter, instabilitet och sämre ekonomiska beslut (pga mindre experimenterande).

Konvergensskolan å sin sida hävdar att de kinesiska institutionerna i själva verket istället konvergerar med institutionerna i de icke-socialistiska marknadsekonomierna, speciellt de i Ostasien. Konvergens sägs ske trots regeringens uttalande om motsatsen och trots inkonsekvensen av flera reformer på kort sikt. Ju snabbare konvergens, desto bättre resultat. Med detta synsätt har reformernas stegvisa utformning inte varit en strategi utan snarare ett resultat av pågående politiska konflikter och andra svårigheter förknippade med upprättandet av en handlingslinje i ett land med ca 1.3 miljarder invånare. Resultaten har varit bra, inte på grund av den stegvisa utformningen, utan trots den. Enligt konvergensskolan har Kina nått sina främsta framgångar inom precis de områden (jordbruket och kustprovinserna) där marknadsreformer har gått snabbast och nått längst.

Anhängare av konvergensskolan har lagt stor vikt vid Kinas ekonomiska struktur vid starten av reformarbetet och anför detta som förklaring till den snabba tillväxten och till varför den stegvisa utformningen inte utgjorde något hinder för tillväxt. Kina stod inför betydligt mindre problem beträffande nedmonteringen av de gamla institutionerna än vad som var fallet i länder som till exempel före detta Sovjetunionen.

Gemensamt för de båda skolorna är dock betydelsen av spridningen av marknadsinstitutioner, ekonomisk stabilitet, Kinas integration i världshandeln, mins-

kad diskriminering av den privata sektorn, en *public-good* roll för staten och uppsättandet av institutioner för att stödja marknaden. Debatten dem emellan handlar om processen i reformarbetet och vad som karaktäriserar dessa reformer. Är en stegvis utformning önskvärd eller farlig? Utvecklas Kina mot ett unikt ekonomiskt system någonstans mellan socialism och kapitalism eller konvergerar ekonomin mot ett kapitalistiskt ekonomiskt system à la Ostasien?

Framtiden

Det kan vara svårt att finna goda ekonomiska skäl till att Kinas återhämtning eller tillväxtprocess skulle avstanna. En ökad öppenhet i ekonomin skulle stödja utvecklingen. Maddison [1998] pekar på att processen kan sakta av något under de kommande decennierna främst beroende på att Kina inte kommer att kunna öka resursinsatserna i samma takt som hittills, bland annat beroende på att utbildningsnivån kommer att öka långsammare. Det kan också uppstå ett läge med avtagande avkastning på kapital och det kan bli svårare att behålla den höga ökningstakten av TFP som var möjlig när de initiala effektivitetsproblemen eliminerades. Maddison beräknar att Kinas tillväxt kan falla till ca 5.5 procent per år, vilket skulle betyda en tillväxt av per capitainkomst om ca 4.5 procent per år. Detta skulle vara tillräckligt för att Kina ska bli den största ekonomin i världen redan år 2015. Kina skulle i så fall vid den tiden komma att stå för ca 17 procent av världens produktion med en per capitainkomst nära världsgenomsnittet.

Det finns dock fortfarande betydande ekonomiska problem att ta itu med. De statliga företagen är fortfarande ineffektiva. Under 1996 sysselsatte de ca 43 miljoner människor. Reformerna har gått framåt och påverkat de statliga företagen, men reformerna är samtidigt svåra att genomföra eftersom de storskaliga industrierna lig-

ger i de stora städerna där de arbetslösa märks och de anställda är mer benägna att protestera. Ytterligare ett problem är det finansiella systemets svaghet, som till stor del beror på dåliga lån till de statliga företagen. Den makroekonomiska situationen är osäker och det råder deflation. Dessutom har statens ställning försvagats genom att skatteintäkterna fallit från 31 procent av BNP 1978 till 11 procent 1996. Under reformperioden har det skett betydande skattesänkningar, vilka har minskat skatteinkomsterna.

Reformperioden har inneburit en radikal förändring av Kina. Statens roll och betydelse har minskat samtidigt som marknadskrafterna har fått ett allt större spelrum. En incitamentstruktur som skapar utrymme för individuella initiativ och entreprenörskap är etablerad. Flera av de reformer som presenterats är dock fortfarande modifieringar av en befintlig socialistisk strategi. Den nuvarande kinesiska regeringen har visat sig vara mycket pragmatisk i ekonomiskt hänseende och har redan genomfört reformer som skulle vara otänkbara bara för några få år sedan. Vi skulle därför gissa att reformprocessen kan fortsätta och att Kina är på väg mot en fullt utvecklad marknadsekonomi. Den största risken torde vara politisk. Kina kan snart ha nått ett läge där ekonomisk utveckling kräver politisk utveckling.

Referenser

- Chow G. [1993], "Capital Formation and Economic Growth In China". *Quarterly Journal of Economics*, vol. 108.
- Fan G, Hai W, Woo W. [1996], "*Decentralized Socialism and Macroeconomic Stability: Lessons from China in the 1980s*", Proceedings of a conference held in Beijing, China, May 10–12, 1995. Eds. Guitian and Mundell, International Monetary Fund.
- Ezaki M, Sun L. [1999], "Growth Accounting in China for National, Regional, and Provincial Economies: 1981–1995". *Asian Economic Journal*, vol. 13.
- Hu Z, Khan M. [1996], "*Why Is China Grow-*

- ing So Fast?" International Monetary Fund. Working paper 96/75.
- Jefferson G, Rawski T, Zhen Y. [1995], "Estimation of the Change in Productivity Trend for Chinese Industries after Reform and its Reliability Analysis". Economic Studies, Dec.
- Jinghai Z, Xiaoxuan L, Bigsten, A. [1998], "Ownership Structure and Determinants of Technical Efficiency: An Application of Data Envelopment Analysis to Chinese Enterprises (1986–1990), *Journal of Comparative Economics*, vol. 26.
- Kwan Y, Chow G. [1996], "Estimating Economic Effects of Political Movements in China". *Journal of Comparative Economics*, Vol. 23.
- Justin Y. [1996], "Inflation and Growth in China's Transition: A Comparison with Eastern Europe and the Former Soviet Union". Proceedings of a conference held in Beijing, China, May 10–12, 1995. Eds. Guitian and Mundell, International Monetary Fund.
- Maddison A. [1998], "Chinese Economic Performance In The Long Run". OECD Development Centre Studies.
- Naughton B. [1995], "China's Macroeconomy in Transition". *China Quarterly*, No. 144.
- Oppers E. [1997], "Macroeconomic Cycles in China". International Monetary Fund. Working paper 97/135.
- Sachs J, Woo W. [1997], "Understanding China's Economic Performance". National Bureau of Economic Research. Working paper 5935.
- World Bank. [1997], "China 2020: Development Challenges In the New Century". China 2020 Series. The World Bank.
- Yao S, Liu J. [1998], "Economic reforms and regional segmentation in rural China". Regional Studies, Cambridge.
- Yu Q. [1997], "Economic Fluctuation, Macro Control, and Monetary Policy in the Transitional Chinese Economy". *Journal of Comparative Economics*, vol. 25.
- Yu Y. [1996], "Macroeconomic Stability of the Chinese Economy". Centre for International Finance, Institute of World Economics and Politics, Chinese Academy of Social Sciences.